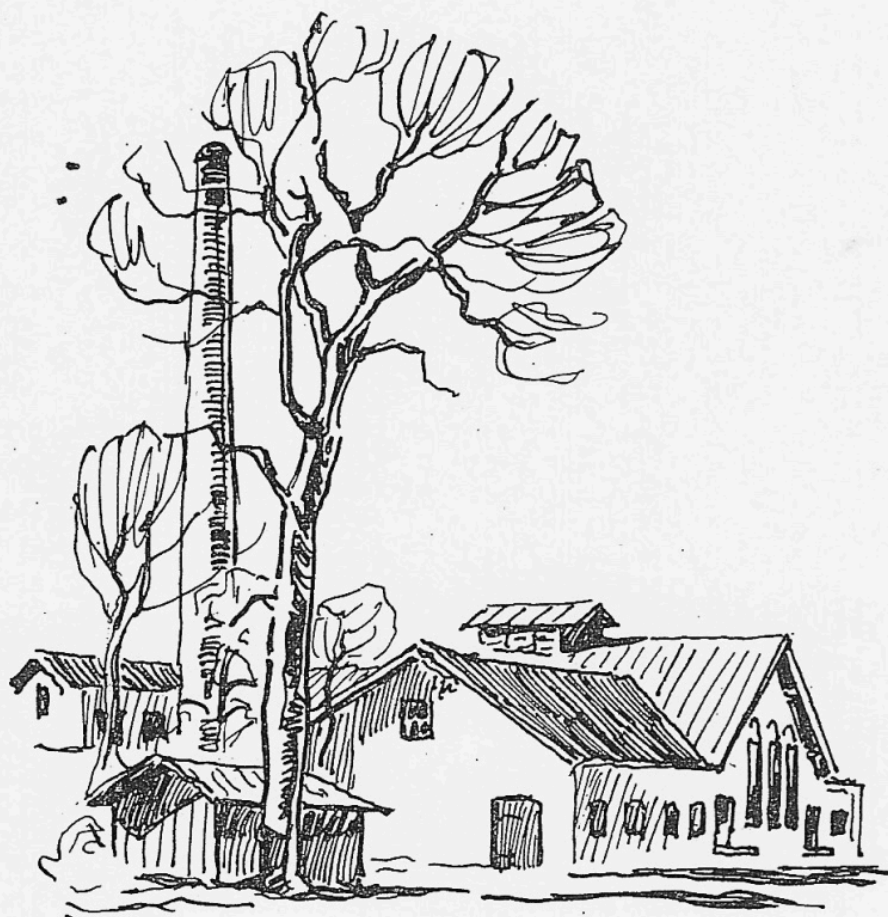

Mejeridrift på Tåsinge

af

Kirsten Nistrup Vilhelmsen

Mejeridrift på Tåsinge

Fra sidst i 1800-tallet og 100 år frem var det danske landskab præget af mejeriernes karakteristiske bygninger med høje skorstene og lyse mælkehaller samt et dagligt leben med transport af mælkejunger til og fra mejerierne.

Denne aktivitet gav landsbyerne fremgang både økonomisk og socialt. Mange tanker og ideer fostredes i livet omkring mejerierne.

På Tåsinge var der 3 mejerier på den sydlige del af øen.

Historisk baggrund

Allerede vikingerne bragte omkring år 900 viden om ostefremstilling med hjem fra deres mange togter. Den ost, de lavede, var en surmælksost kaldet skyr.

Hollænderi var den tidligste betegnelse for mejeribrug på store gårde fra midten af 1700-tallet. Begrebet dækkede over holstenske mænd af det bedre borgerskab, der var uddannet til mejeridrift af hollandske specialister, og som blev ansat til at forestå behandlingen af mælken på herregårdene.

Mejerskerne var de egentlige drivkræfter i gårdenes hollænderi. Det var kvinder, der var oplært til at behandle mælken og dens produkter. Allerede i 1836 havde Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab set behovet for en formaliseret 2 årig lærlingeuddannelse for disse kvinder. Selskabet ansatte rejsemejersker, der tog rundt på gårdene og superviserede uddannelsen. Visse store gårde havde en særlig respekteret uddannelse for mejersker, såsom "Havartigården" ved Holbæk, hvor Hanne Nielsen, madmoderen selv, var uddannet mejerske og havde været i udlandet for at dygtiggøre sig. Mejerskerne var yderst respekterede og vellønnede kvinder, og mange af dem blev sidenhen gårdmandskoner og indførte kvalificeret mejeridrift på også mindre gårde. Mejerskerne var således medvirkende til udviklingen hen imod fællesmejerier pga. af det tiltagende antal gårdmejerier, de initierede. De første fællesmejerier ansatte iøvrigt mejersker som ledere af mejeridriften.

Ved sammenslutning af mejeribrugene til fællesmejerier og senere andelsmejerier blev mælkemængden, der skulle bearbejdes, så meget større, at det blev nødvendigt med stærke mænd til bearbejdningen af mælken i de store kar, når der skulle laves smør og ost. Efterhånden blev der uddannet og ansat mejerister på mejerierne. Det var mænd med en formaliseret fireårig uddannelse fra landbrugsskoler, og de blev snart ledere af mejerierne. I begyndelsen var mange skeptiske over, om mænd overhovedet kunne behandle mælken med den nænsomhed og respekt, som mejerskerne havde gjort i årtier.

På Tåsinge var der ansat en ledende mejerske på det første etablerede fællesmejeri, Staus Fællesmejeri, i 1884. De to senere oprettede mejerier i Landet og i Bjerreby havde også mejersker ansat de første år, men ikke som ledere.

Udviklingen af centrifugen i slutningen af 1800-tallet blev en vigtig teknologisk årsag til udbredelsen af den fælles mejeridrift.

Som nævnt var mejerskerne indirekte årsag til oprettelsen af fællesmejerierne. Bønderne så i slutningen af det 18-århundrede behovet for at slutte sig sammen i større enheder. Da andelstanken, om at udbyttet af virksomheden fordeles til medlemmerne i forhold til disses omsætning med pågældende virksomhed, og at hvert medlem har én stemme på generalforsamlingerne uanset aktiviteten med virksomheden og solidarisk hæftelse, kom til alment kendskab, blev mejerierne hurtigt den største form for andelsvirksomhed i Danmark.

Andelsbevægelsens indtog i Danmark førte til, at den første brugsforening åbnede i 1866 i Thisted. Det første andelsmejeri blev oprettet i Hjedding ved Ølgod i 1882, og i 100 året for Stavnbandets ophævelse i 1888 blev de fleste andelsmejerier indviet i Danmark.

Mejeridrift

Et mejeri havde typisk en mejeribestyrer som leder. Derudover var der 1. og 2. mejerister i et antal svarende til mejeriets størrelse. Det samme gjaldt antallet af elever.

Mejeribestyrerens kone var "medhjælpende hustru", idet det var hendes ansvar at sørge for kost og logi til de mange ansatte.

De første år var der desuden ansat mejersker på mejerierne.

Senere blev regnskab og detail-salg oftest styret af kvindelige ansatte.

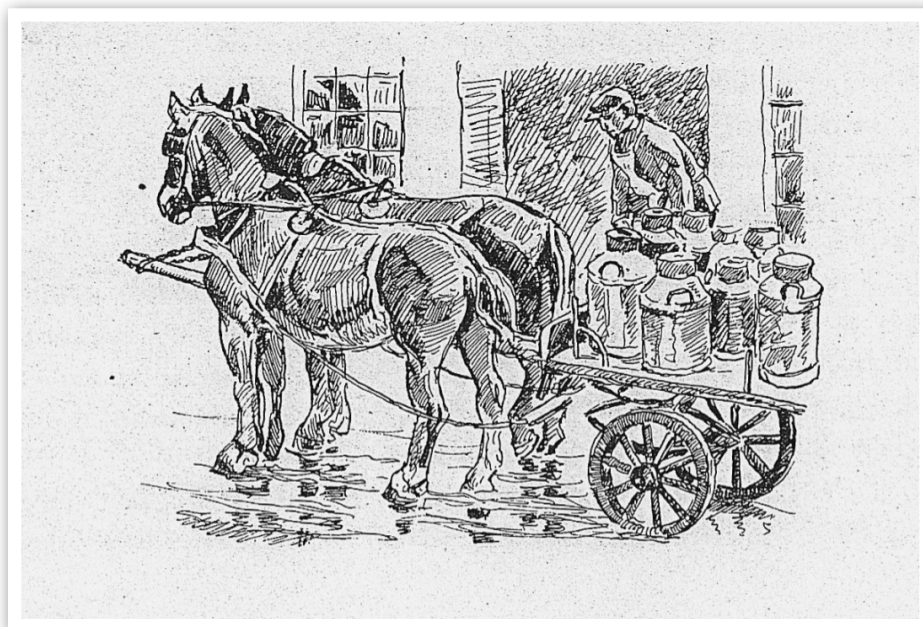
Mejerierne havde udsalg af mælkeprodukter fra en lille butik. Derudover var der private mælkevogne, der solgte mælkeprodukter direkte til forbrugeren.

Mælkekuskene var bindeleddet mellem mejerierne og producenterne, bønderne. Hvert år blev mælkeruterne udbudt i licitation, og jobbet som mælkekusk var ofte et bijob for folk med mindre landbrug. Det var et slidsomt job for både mand og hest. Tidligt op i al slags vejr med slæb af mange mælkejunger. Lønnen var ikke fyrstelig, men mælkekuskens vej rundt i sognet blev en vigtig kommunikationsfaktor for lokalsamfundet.

Der blev oprettet kontrolforeninger i geografisk afgrænsede områder. De ansatte kontrolassistenter blev tilknyttet leverandørerne til de enkelte mejerier.

Kontrolassistenterne var uddannet fra landbrugs- og mejeriskoler. Målet med kontrollen var at holde regnskab med de enkelte køers mælke- og smøruddbytte samt deres foderforbrug gennem hyppige besøg på gårdene. Derudover havde kontrolassistenterne til opgave at finde frem til køer med det bedste avlspotentiale.

Grundlaget for mejeridriften var selvfølgelig mælken, der blev produceret på de mange gårde rundt om i sognene. Bønderne sørgede for at forbedre foderstanden af køerne og at højne sundhedstilstanden i besætningerne. De store dominerende sygdomme, tuberkulose, kalvekastningsfeber og mund- og klovsyge blev reduceret ved kontrol, sanering og vaccination. Yverbetændelse blev behandlet med penicillin og grundlæggende sørgede landmændene for god hygiejne i staldene.

Mejeridrift på Tåsinge

Den tidligste mejeridrift har været knyttet til Valdemar Slot og de store gårde, der hørte under slottet.

Allerede i 1648 nævntes i Bregninge kirkebog en Ogge Namesen, Hollænder, ansat på slottet. En gård i Strammelse fik desuden navnet Hollændergården eventuelt pga., at en "hollænder" fik fæstet på den gård.

Der findes regnskaber fra Valdemar Slot over først Hollænderi siden Mejeri tilbage til 1842 på Rigsarkivet.

I folketællingen i 1787 fandtes mejersken Maren Christensdatter på 32 år på Valdemar Slot, samt fire malkepiger. I de følgende folketællinger op i 1800-tallet anførtes en til to mejersker og fire til fem malkepiger i mandskabslisten fra slottet. I 1901 fandtes fire kvinder fra Tyskland og Galicien ansat på mejeriet. De to af kvinderne blev kun anført med deres fornavne. I 1906 fandtes der en mejeribestyrer Laurits Sørensen og to malkepiger, der arbejdede i mejeriet. Folketællingen i 1911 anførte ingen medarbejdere beskæftiget med mejeridrift. Valdemar Slot skønnes således at have ophørt med mejeridrift mellem 1906 og 1911, og mælken blev i stedet sendt til Mejeriet Svendborg.

Hjortø, der hørte under Stamhuset Thorseng, fik sit eget andelsmejeri, Strandkilde, i 1904. Mejeriet fungerede kun til 1944 og havde op til 9 leverandører med 60 køer.

Det første private fælles gårdmejeri på Tåsinge blev oprettet i 1882 på Bukkehøve Møllegård og blev indrettet i bygningen med gårdens vandmølle. Fællesmejeriet blev kun drevet i få år.

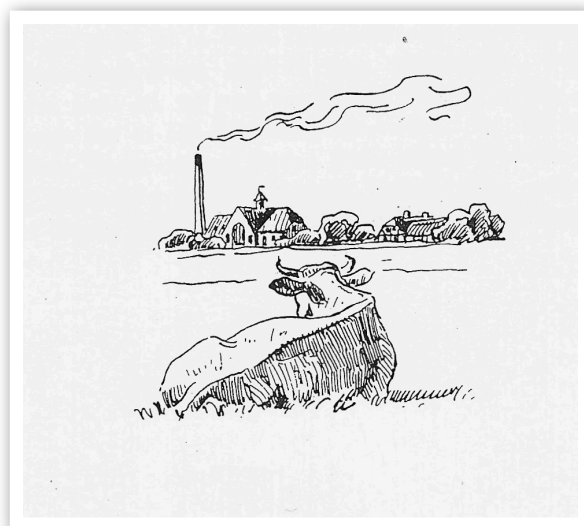
Tydeligvis havde gårdene specielt på den sydlige del af øen et stigende behov for fælles mejeridrift. Det første fællesmejeri på Tåsinge blev derfor oprettet i 1884 ved Staus Mølle. Ti år senere blev det til et andelsmejeri, og i 1911 blev der bygget et nyt mejeri, som fik navnet Kragekær Andelsmejeri.

4 år senere i 1888 blev Thorskilde Andelsmejeri oprettet, og Damkilde Mejeri i Bjerreby kom til efter yderligere 6 år.

Disse tre mejerier havde et stort antal bøndergårde i deres oplande.

Gårdene omkring Bregninge Bakke og ned mod Vindeby leverede deres mælk til mejerierne i Svendborg. Dette gjaldt også i flere år for Valdemar Slot. Slottet leverede dog i perioder mælk til Damkilde Mejeri og måske også Thorskilde. Prisen som mejerierne kunne give for mælken har ganske givet været afgørende for en aftale.

I det følgende beskrives efter Valdemar Slot mejerierne på Tåsinge efter deres forhandlingsprotokoller. Beskrivelserne i Danske Mejerier fra 1916 og Dansk Mejeristat fra 1931 bruges desuden som sammenligningsgrundlag for mejerierne.

Valdemar Slot

De fleste herregårde og slotsforvaltninger udøvede mejeridrift eller hollænderi, som det blev kaldt, fra midten af det 18. århundrede.

Fra Holsten kom disse såkaldte hollændere og satte gang i mejeribruget. Allerede i 1600-tallet havde hollandske mejerifolk uddannet folk i Holsten til at udøve mejeridrift, deraf navnet hollænderi.

Valdemar Slot har ligeledes udøvet mejeridrift med hollændere fra midten af det 18. århundrede. I 1725 blev der solgt ost i København kommende fra Stamhuset Thorseng. Ved folketællingen 1787 fandtes på Valdemar Slot en mejerske Maren Christensdatter, 32 år. Derudover fandtes der fire malkepiger.

I 1801 fandtes der to mejersker ved folketællingen, nemlig Karen Loretsdatter, 32 år og Maren Jensdatter, 27 år. Herudover var der 5 malkepiger.

I folketællingerne i 1840, 1845 og 1850 registrerede slottet blot én mejerske, henholdsvis Oline Nielsdatter på 23 år, Ane Margrethe Lindegaard på 25 år og Anne Larsdatter på 38 år, og i alle tre folketællinger var der desuden fire malkepiger ansatte.

I Valdemar Slots regnskaber fandtes der i 1842: "Regnskab over Waldemar Slots Hollænderier. Indtægt og Udgifter af Smør i Aaret 1842".

Året efter i 1843 var overskriften: "Regnskab over Waldemar Slots Meieriprodukt for 1843".

Mælken til mejeridriften på Valdemar Slot kom fra avlsgården og gårdene, der hørte under slottet, og hver enkel gårds mælkemængde blev registreret.

Hvornår man ophørte med mejeridrift på selve slottet vides ikke med sikkerhed, men det skønnes værende mellem 1906 og 1910. I folketællingen i 1906 var der en mejeribestyrer og to malkepiger, der arbejdede i mejeriet på slottet, og i 1911 var der ingen mejeridrift. Efter ophør med mejeridriften blev mælken fra slottets gårde ikke umiddelbart leveret til mejerierne på Tåsinge, men sejlet med slottets færgefart til Mejeriet Svendborg, som var blevet etableret i 1892.

I 1924 forhørte forpagter Juhl på Valdemar Slot sig om mulig afsætning af mælken til Damkilde Andelsmejeri, og det vides, at slottet leverede mælk dertil i nogle år. Valdemar Slot forhørte sig i 1930 om levering til Thorskilde Mejeri, men med ukendt resultat.

Regnskab

over

Waldemar Holst Zollensteiners
Indtægt og Udgifter af Kvædet

i

Året 1842.

Regnskab

over

Waldemar Holst Minningssørens

for

Januar Maaned
1843.

Kragekær Andelsmejeri

Oprettet 1884 som Staus Fællesmejeri, beliggende i Kragekær på Tåsinge.

1890 - Mejerske Nielsine Maren Kirstine Veber, 26 år var ansat som mejerske. Derudover var der ifølge folketællingen to mejeripiger på 18 og 19 år samt mejerist Jens Peder Nielsen Skov på 20 år ansat som tyende.

1894 - Der blev holdt stiftende generalforsamling 27.10.1894 for Staus Andelsmejeri. Der var 62 andelshavere.

I vedtægterne anførtes at "Formanden erholder et Årligt Vederlag af 50 kroner." Første formand var møller P. Feldthusen indtil 1903.

Der blev ansat en mejerske Ane Hem til at bestyre mejeriet til en årsløn på 1550 kr.

"Ane Hem forpligter sig til at holde den til Mejeriets Drift nødvendige Hjælp med Kost og Løn for Tidsområdet fra 1st Januar 1895 til 1st Januar 1896 og modtager som Vederlag herfor 1550 kr., og hvis det er nødvendigt for hende at holde to piger tjendende indtil 1st Marts erholder hun som Tillæg 50 kr. til, endvidere har hun Tilladelse til at gratis tage i Meieriet den Skummetmælk, Kaffefløde og Ost, som hun bruger til Husholdningen."

1895 - Ane Hem var ansat som mejerske og driftleder af mejeriet indtil 1897.

1897 - Mejeribestyrer Hans Larsen fra Skarø blev ansat. Han ønskede at gifte sig, og der blev givet særlig tilladelse til at have familie boende på mejeriet, som blev indrettet hertil. Han var mejeribestyrer indtil 1903.

Mælkekørslen var i licitation hvert år, og kørslen foregik med mejeriets vogne.

1901 - Ved folketællingen fandtes på mejeriet: Mejeribestyrer Hans Larsen, gift og 35 år, husmoder Maren Larsen gift og 30 år, deres to børn, mejerske Hilda Maagensen, ugift og 25 år, mejerist Karl Klejn, ugift og 29 år og fra Sverige.

1903 - Mejerist Jens Jensen blev ansat som bestyrer. Han var bestyrer indtil 1941.

Staus Andelsmejeri før 1911. Foto fra Tåsinge Lokalhistorisk Arkiv.

Mejeribestyrer Jens Jensen og hustru samt medarbejdere foran Staus Andelsmejeri ca. 1910. Tåsinge Lokalhistorisk Arkiv.

- 1904 - Der fandtes 78 andelshavere på mejeriet.
Det blev besluttet at bygge et ishus. Mejeriet blev indmeldt i Andelsforeningernes Sanatorieforening. Mejeriets formand var Hans Espersen siden 1903.
- 1906 - Mejeriet blev indmeldt i De Danske Mejeriers Fællesindkøb og Maskinfabrik.
- 1908 - Bortledning af spildevand fra mejeriet blev behandlet på en ekstraordinær generalforsamling. Vandet skulle fremover bortledes i saltglacerede rør lagt i bunden af landevejsgrøften.
- 1910 - Ny formand var Niels Møller. Der blev afholdt ekstraordinær generalforsamling vedrørende placering af et nyt mejeri.
- 1911 - Nybygning af mejeriet under medvirken af stedlige håndværkere.
Det gamle mejeri blev revet ned, og grunden lagt ind under Staus Møllegård.
Navneændring fra Staus Andelsmejeri til Kragekær Andelsmejeri.
Ny beboelse blev opført.
Indvielsesfesten blev holdt på Skovballe Kro med 200 gæster.
- 1913 - Man vedtog at få telefon indlagt, hvis telefoncentralen fandtes indenfor 2 km.
Der skulle være spillegilde til det årlige mejeribal på Skovballe Kro.
- 1916 - Fra Danske Mejeristat: Mejeriet blev oprettet i 1884 som Staus Fællesmejeri og overgik i 1894 til andelsmejeri, idet leverandørerne købte mejeriet. Mejeriet blev flyttet i 1911.
Den særskilte beboelse rummede 5 værelser, desuden var der 1 værelse i mejeribygningen.
Der var 66 leverandører med 475 køer, og alle besætninger var under 20 køer.
Formand: Gårdejer N. Møller, Nr. Søby, pr. Landet siden 1909.
Bestyrer: Jens Jensen siden 1. november 1903.

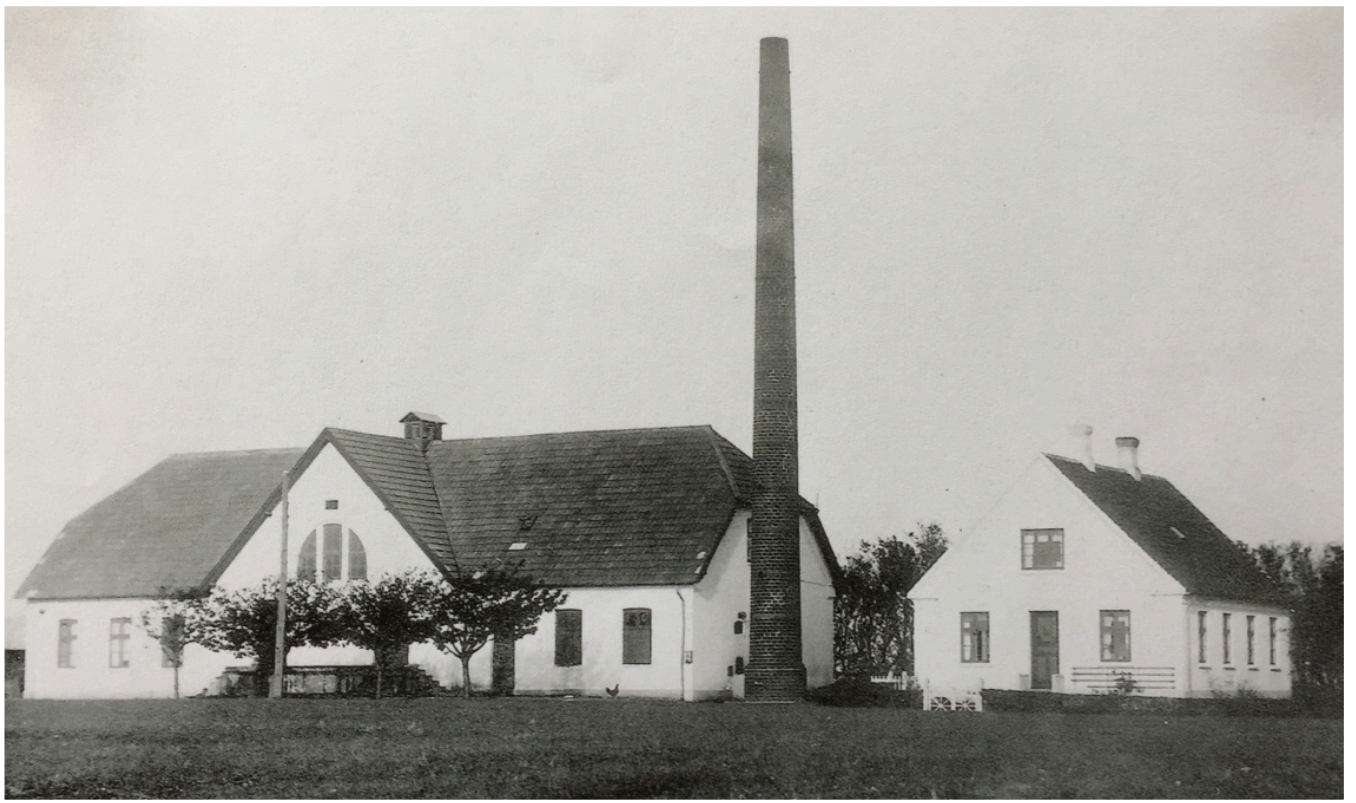

KRAGEKÆR ANDELSMEJERI

Oprettet 1884. — Postadresse: Svendborg. — **Jernbanestation:** Svendborg (12 km). — **Telefon:** Gesinge 3.
Mejerikreds: Svendborg Amt.

Foto af Kragekær Andelsmejeri fra Danske Mejerier 1916.

- 1919 - Fire andelshavere fra Damkilde Mejeri ønskede at overgå til Kragekær, hvis tilladelsen kom.
- 1924 - Gælden til Stamhuset Thorseng var 20.000 kr. og skulle fremover afdrages.
- 1927 - Fremover skulle den leverede sødmælk afregnes efter flødeenheden.
- 1931 - Der var 70 leverandører med 600 køer, heraf 3 med over 20 køer og 25 med 4 køer eller derunder. Mejeriet havde kulfyring og elektrisk belysning. Man brugte luftafkøling af lageret.
 Personale: Mejeribestyrer, 1 mejerist, 1 meyerske og leverandørernes 6 kuske.
 I 1929 indvejedes 1.82 mio kg sødmælk, og smørproduktionen var 69.854 kg og osteproduktionen 32.799 kg, 20% ost.
 Formand: Gårdejer Jens Espensen, Ny Søby siden 1927.
 Bestyrer: Jens Jensen siden 1903. Bronzemedalje for smør 1919, 1929 og 1930.
- 1939 - Generalforsamling blev holdt på Skovballe Kro, hvor regnskabet viste, at gælden til Stamhuset nu var reduceret til 12.000 kr.
- 1941 - Mejeriet blev nedlagt og sammenlagt med Damkilde Mejeri.
- 1943 - Skødet på bestyrerboligen ved Kragekær Mejeri blev overdraget til mejeribestyrer Jensen.
- 1951 - Bygningerne på Kragekær Andelsmejeri blev solgt og blev senere anvendt til minkfarm og snedkerværksted. Nutildags er det Kragekær Kunstscole.
 Beliggende på Knasterhovvej 2. Skovballe.

Andelsmejeriet Kragekær - fotos fra omkring 1930. Tåsinge Lokalhist. Arkiv.

Mejeriet „Kragekær“, Taasinge

Kragekær Andelsmejeri.
Opført 1911. Fotos fra
Tåsinge Lokalist. Arkiv.

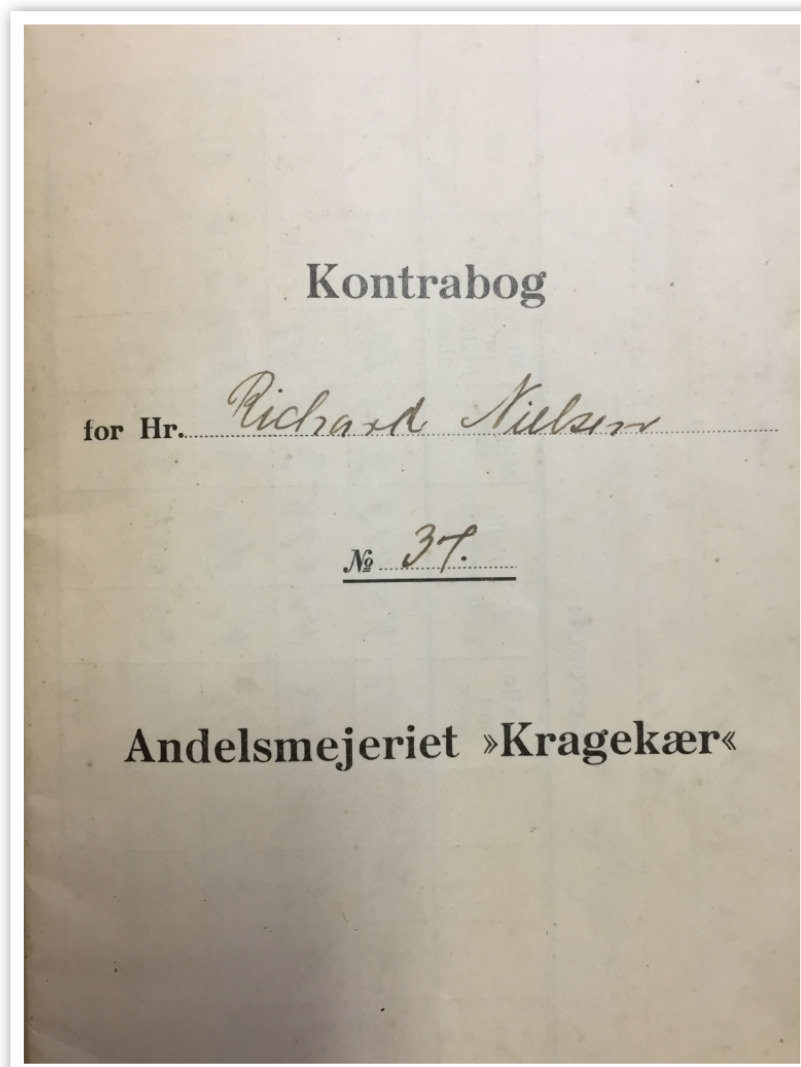

Øverst: Luftfoto af Kragekær Andelsmejeri 1939. Sylvest Jensen.
Nederst: Luftfoto af Kragekær Andelsmejeri 1950. Sylvest Jensen.

Luffoto af Kragekær Mejeri 1989.

Thorskilde Andelsmejeri

Oprettet 1888 med konstituerende generalforsamling 19. februar 1888.

Mejeriet var beliggende Skovballevej 61 i Landet på Tåsinge.

1889 - Den 26. november underskrev 75 beboere af Landet, Bregninge og Bjerreby sogne på Thorseng interessentskabskontrakt.

Formål: "Ved sammenslutning at frembringe bedre Mejeriprodukter, og derved opnaa høiere Priser for samme".

1891 - Mejeriet oprettede en kontrabog med Svendborg Amts Landbo-og Sparekasse den 2. marts med et udgangsbeløb på 150 kr. (Kontrabogen blev iøvrigt afregnet 21. december 1977 med en hævelse af totalt 430,77 kr.)

Vejledning blev givet til leverandørerne om optimering af køernes foder for at give den bedste smørkvalitet og -smag.

1901 - Ved folketællingen fandtes på mejeriet: Mejeribestyrer Hans Rasmussen, 34 år og ugift, meyerske Bodil Marie Olsen, 36 år og ugift, mejerist Ole Kristensen Olsen, 22 år og ugift, mejerist Mads Peder Hageman Hansen, 27 år og ugift og mejerielev Ellen Frederikke Riel, 19 år og ugift.

1912 - Meyerske Marie Olsen fejrede 25 års jubilæum.

1913 - Andelsmejeriet Thorskilde købte jordlodderne, hvorpå mejeriet lå for 1000 kr. af Stamhuset Thorseng. Det havde tidligere været lejemål.

Ombygning var nødvendig, idet bl.a. inventaret blev beskrevet værende meget brøstfældigt.

Thorskilde Andelsmejeri før 1913 med mejeribestyrer Hans Rasmussen i midten.

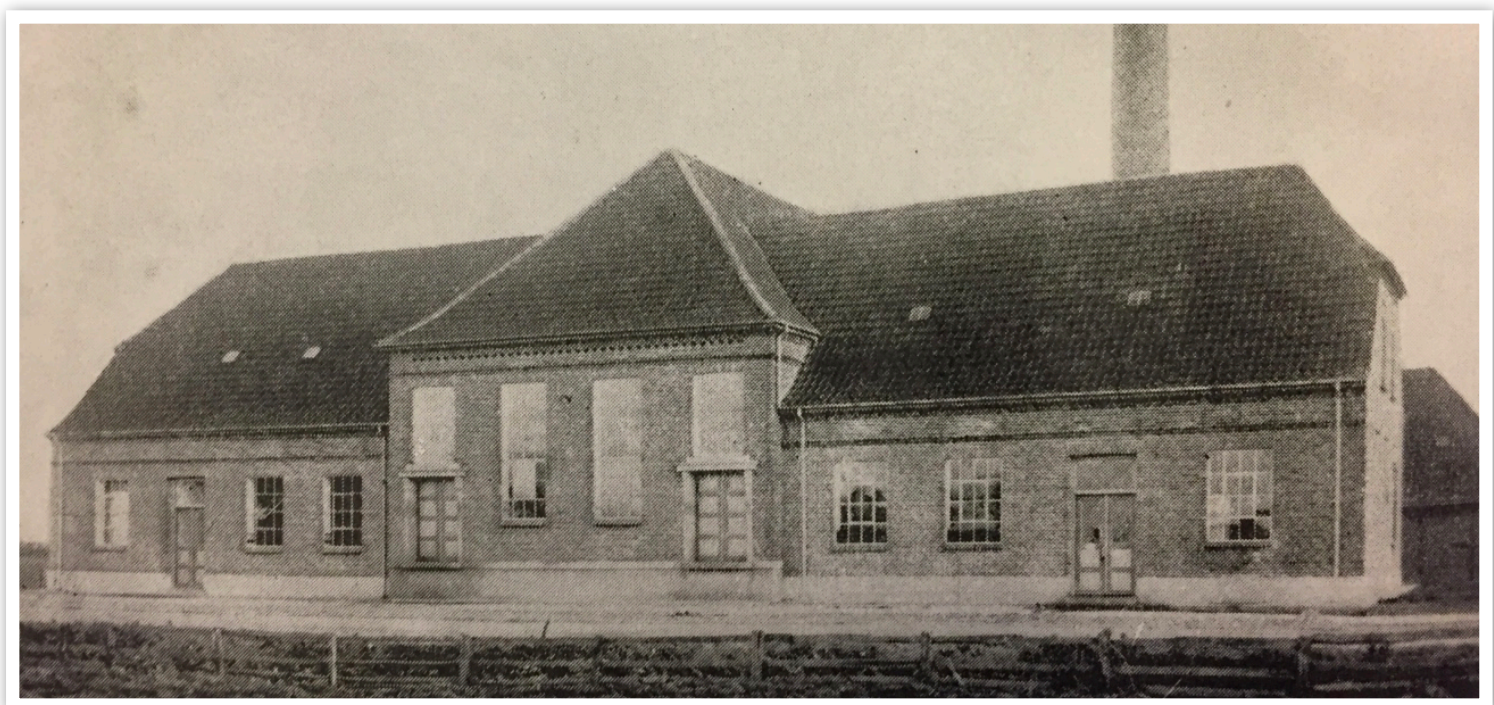
Foto Tåsinge Lokalhistoriske Arkiv.

Thorskilde Andelsmejeri foto fra 1916. Tåsinge Lokalthist. Arkiv.

- 1916 - Mejeriet blev oprettet i 1888 og ombygget i 1913.
 Den særskilte beboelse rummede 7 værelser, og der var 2 i mejeribygningen.
 Der var 140 leverandører med 800 køer.
 Formand: Gårdejer R. Jacobsen, Lundby siden oprettelsen i 1888. Han fik guldur og kæde af andelshaverne ved 25 års jubilæet.
 Bestyrer: H. Rasmussen siden 1. januar 1894.
- 1917 - Bestyrelsen vedtog, at købmand Fredholm i Bregninge skulle betale 12 øre over noteringen for sødmælk og 16 øre pr. Kd.(kande) for skummet- og kærnemælk.
- 1918 - Det vedtoges, at købmand Fredholm, Bregninge skulle betale 20 øre pr. kd skummetmælk, og bestyrelsen forbeholdte sig ret til at nægte salget, hvis mælkeproduktionen gik langt ned.
 Lønningsformen: "Mejeribestyreren har som hidtil Mejeriets Drift i Entreprise og afholder alle Udgifter til Folkehold, samt tager den yngre Medhjælp paa Kost.
 Lønnens Størrelse: Som Naturalier ydes Bolig, Have, Brændsel, Lys samt Skummet- og Kærnemælk til Husholdningen. I Pengeløn ydes følgende paa Mejerier af forskellig Størrelse. Samlet Bruttopengeløn:
0,5 mill. kg Mælk	3370 kr.
1 mill kg Mælk	4770 kr.
1,5 - - -	6270 kr.
2 - - -	8390 kr.
3 - - -	9780 kr.
- Denne Bruttoløn er beregnet paa følgende Grundlag: Bestyrerens personlige Løn sættes til en fast Grundløn af 1500 kr. aarlig, samt Smørværdien af 6 kg Mælk af 1000 kg indvejet Sødmælk udregnet efter Noteringen. Kostpengene for den yngre Medhjælp regnes til 540 kr. aarlig for hver Medhjælper etc. etc. "

- 1921 - Der var udbrud af Mund- og Klovsyge i området.
- 1923 - Mejeribestyrer Emil Svendsen fik ansættelseskontrakt på mejeriet. Han kom fra Avernakø.
Ostelageret blev ombygget. Der var nu 140 andelshavere med 800 køer.
- 1924 - Licitation over mælkeruter samt smør- og kulkørsel for det kommende år afholdtes.
- 1925 - Afregningen blev efter kvalitetsafdrag svarende til resultatet af reduktaseprøverne.
- 1927 - Lån blev optaget i Landbosparekassen på 5.000 kr. til ny dampkedel.
- 1928 - Ved generalforsamlingen besluttedes udbetaling med 140 øre pr. 50 kg Sødmælk.
Større ombygning vedtoges. Man vedtog desuden at lade dyrlægen undersøge samtlige besætninger med Tuberculinprøver på mejeriets regning.
- 1930 - Ombygning under medvirken af arkitekt E. V. Lind, Skive. Udgift 75.000 kr. plus nye maskiner 125.000 kr ialt 180.000 kr. Valdemar Slot ønskede at blive leverandør.
- 1931 - Mejeriet havde 146 leverandører med 1040 køer, heraf ingen med over 20 køer, 60 med 4 køer eller derunder. Der var kulfyring og elektrisk belysning.
Man solgte 2000 kg ost én detail på mejeriet. Ostelageret blev afkølet ved tromler.
Personale: Mejeribestyrer, 3 mejerister, 2 elever og leverandørernes 10 kuske.
Der blev i 1929 indvejet 3.57 mio kg sødmælk. I 1930 blev der produceret 139.810 kg smør og 84.876 kg ost.
Formand: Gårdejer Chr. Jacobsen, Lundby siden 1923. Bestyrer: Christian Emil Svendsen siden 1923. Man havde fået 1 sølvmedalje for ost i 1930 og bronzemedalje i 1925, 1928, 1929 og 1930 ligeledes for ost. Herudover fået bronzemedalje for smør i 1923, 1928, 1929 og i 1930.
- 1933 - Mejeriet tilbød rentefrit lån til de gårdmænd, der skulle erstatte besætningerne med tuberkulosefri dyr.
- 1935 - Generalforsamlingen vedtog at holde mejerifest på Skovballe Kro med bal og fællesspisning af medbragt mad. Fremover skulle festerne holdes i forsamlingshuset.
- 1936 - Der var tuberkulosefri besætninger i hele mejerikredsen.

Andelsmejeriet Thorskilde - foto fra ca. 1930, Dansk Mejeristat.

- 1938 - Thorskilde Andelsmejeri blev indmeldt i De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation. Medlemsskabet indebar bl.a. pensionsordning for mejeribestyreren og mejeristerne.
 "Planlægning af 50 års jubilæum med festmiddag på Troense Badehotel med indbydelse af andelshavere med damer samt en del gæster. 2 kr. pr. kuvert, restbeløbet betales af mejeriet. Mejerikredsens unge indbydes til kaffe og bal to dage efter."
 Udbrud af Mund- og Klovsyge i mejerikredsen forhindrede dog ovennævnte festarrangement. I stedet blev jubilæet fejret på mejeriet med frokost for indbudte gæster. Der var nu 150 andelshavere med 1200 køer.
 Besætningerne var rene med negative tuberkulinprøver.
- 1940 - Man vedtog, at sælge smør til købmænd og brugsforeninger til samme pris som mælkehandler Fredholm købte til, nemlig 18 øre pr. kg under detailnoteringen.
- 1941 - Mælkekusk Hjalmar Jensen var af Politiet blevet forbudt at køre mælk med den hest, han havde, og da han ikke havde nogen udvej til at få fat i en anden hest, overlod man hans rute til Rasmus Mortensen til en pris af 150 kr. mere for resten af året. (marts til juli).
- 1941 - Ved generalforsamlingen 6. december vedtoges at udbetale overskud med 6,5 øre pr. kg leveret sødmælk samt 5,4 øre pr. kg for den skummetmælk andelshaverne havde ladet blive tilbage på mejeriet til ostelavning.
 Dyrlæge Petersen gav en oversigt over den nu afsluttede Kastningsprøve. Den viste nogen fremgang, men der var endnu mange besætninger, der reagerede for kastning. (Kalvekastningfeber). Senere foranledigede bestyrelsen, at de positive reagerende køer skulle sælges efter Veterinærdirektoratets anvisning.

Thorskilde Mejeri med mejeribestyrer Hans Rasmussen og familie og mandskab.
 Tåsinge Lokalhist. Arkiv.

- 1946 - Der blev afsagt kendelse 5. august 1946 angående rørlægning af "Lungerenden" og tilvejebringelse af et spildevandsafløb fra Landet Mejeri til Lunkebugten. Flere års diskussion mellem 14 lodsejere og kommunen og mejeriet pga. utidssvarende spildevandsafløb havde stået på.
Kontrakt blev afsluttet mellem Mejeriet Thorskilde, Landet ved mejeriets formand sognefoged E. Karkov, Vornæs pr. Svendborg og entreprenør civilingeniør E. S. Kiær, Langelinie 105, Odense om nedlægning af 20 cm rørledning fra mejeriet til Lunkebugten til en pris af 19.541 kr.
Udbrud af Mund- og Klovsyge i landet, og det blev besluttet at vaccinere besætningerne. Mejeriet fik installeret et oliefy.
- 1950 - Bestyrelsen besluttede at købe to byggegrunde til beboelseshuse til mejeristerne.
- 1952 - Ensilageundersøgelse blev foretaget, og der var efterfølgende foredrag herom.
- 1954 - Der var øget focus på bekæmpelse af streptokokker i besætningerne ved hjælp af penicillinbehandling.
- 1958 - 70 års jubilæum blev holdt på Skovballe Kro den 12. sept. med medbragt mad.
- 1961 - Forhandling om sammenlægning af Damkilde Mejeri og Thorskilde Mejeri pågik.
I maj 1961 var der leveringsstop i få dage. I forbindelse med konflikten var der stor uenighed mellem leverandører og bestyrelse omkring håndteringen. Det endte med, at mejeriet kun leverede mælk til livsvigtige institutioner og lukkede for salg af ost og smør.
- 1963 - "Mejeriets formål er at bringe det bedste og mest mulige ud af andelshavernes mælkeproduktion samt deltage i eller optage anden dermed i forbindelse stående virksomhed af såvel økonomisk som hygiejnisk art, hvor dette må anses for at være i mejeriets interesse, og i det hele virke for de gunstigst mulige vilkår for mælkeproduktionen". (1963)
Ansættelseskontrakt blev indgået for mejeribestyrer Alfred Dam, der efterfulgte mejeribestyrer Svendsen. Tidligere mejeribestyrer Rasmussen afgik ved døden 24. august, 95 år. Han havde været bestyrer i 29 år.
Atter diskussion om evt. sammenlægning af mejerierne, og der blev holdt ekstraordinær generalforsamling omkring fusion af Damkilde og Thorskilde mejerier, som endte med en samarbejdsaftale.
75 års jubilæum blev holdt i Tåsinge Forsamlingshus med spisning.
Ny mælkelov blev vedtaget med krav om dyrlægekontrol af konsummælk.

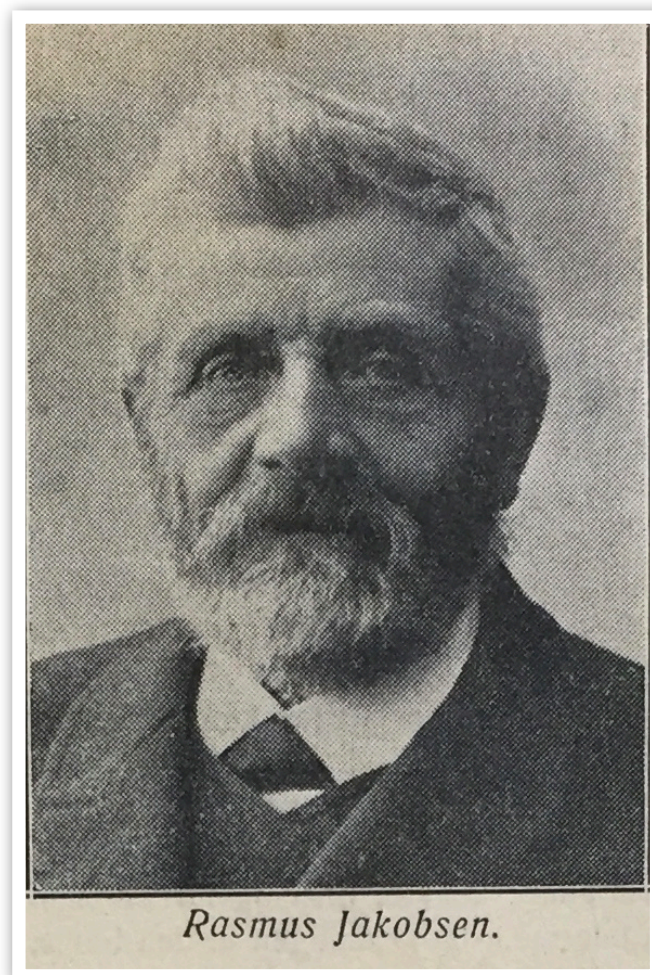

Logo på konvolut.

- 1964 - Den samlede mælkeproduktion var gået 6% tilbage. Man sendte tilbud til Damkilde om optagelse af andelshaverne på lige fod med eksisterende.
- 1966 - Der var forhandlinger med Svendborg, Aakilde, Kirkeby, Rosenkilde og Thorskilde mejerier om samarbejde.
- 1967 - Ved en ekstraordinær generalforsamling fandtes 125 andelshavere, og sammenlægning med de fire mejerier på Fyn blev forkastet ved afstemning. Mejeriet søgte om tilladelse til eneret af konsummælkslevering på Tåsinge. Forhandling med Fredholm i Troense og Johansen i Skovballe om overtagelse af deres mælkeforretninger mundede ud i følgende:
 "Mælkehandler Alfred Johansen, Skovballe sælger herved sin mælkeforretning, Tåsinge Mælkeforsyning, og 1 sk. Morris varevogn til Thorskilde Mejeri for 30.000 kr. pr. 1. okt 1967".
 "Mejeriet Thorskilde overtager 1. okt. 1967 for 45.000 kr. mælkehandler H. E. Fredholms forretning".
 Fredholm fortsatte mælkesalg for Thorskilde Mejeri.
 Tankbil blev anskaffet på mejeriet.
 Mejeribestyrer Robert E. Rasmussen blev ansat pr. 1. december.
- 1968 - Fredholm ønskede halvering af sin mælkerute.
- 1970 - Anskaffelse af tappemaskine på mejeriet til plastikposemælk. Ny tankbil blev købt.
- 1971 - Istedet for Fredholm kom der ny mælkehandler til Vindeby. Der blev samarbejdet med "Fynsk Mælk" omkring konsummælken.
- 1973 - Mejeriets 85 års jubilæum blev fejret.
- 1976 - Opfordring fra bestyrelsen til begrænsning af osteproduktion, pga. for store lagre af ost. Overskydende skummetmælk blev solgt til Fynsk Mælk til inddampning. Der indvejedes 2-3000 kg mindre mælkemængde om ugen.
- 1977 - Mejeribestyrer Robert Rasmussen flyttede til Humble Mejeri. I bestyrelsen overvejedes fremtiden mhp. sammenlægning. Andelshaverne ønskede dog nedlæggelse af mejeriet.
 Tilbud fra 4 mejerier: Simmerbølle, Humble, Kirkeby og "Fynsk Mælk". Det blev besluttet at overdrage mejeriet til "Fynsk Mælk" for 550.000 kr. pr. 2. okt 1977.
 Stigning i faste udgifter og dalende mælkemængder og afrejse af mejeribestyrer var årsag til salg af mejeriet.
- 1978 - Likvidation af Thorskilde Andelsmejeri blev foretaget 8.8.1978 ved en afsluttende generalforsamling. Formand var Ejnar Pelle.
- 2002 - Fyns Amts Avis 29. 5. 2002: "Thorskilde Mejeri rives ned" - Hundekennel bliver til andelsboliger på Skovballevej 61 i Landet, Tåsinge.

Thorskilde
 Andelsmejeri med
 bestyrerbolig ca.
 1950. Tåsinge
 Lokalhist. Arkiv.

Fra Svendborg Amtsavis findes følgende den 8. september 1938:

“Mejeriet “Thorskilde” bliver 50 aar.

Det første Mejeri på Taasinge.

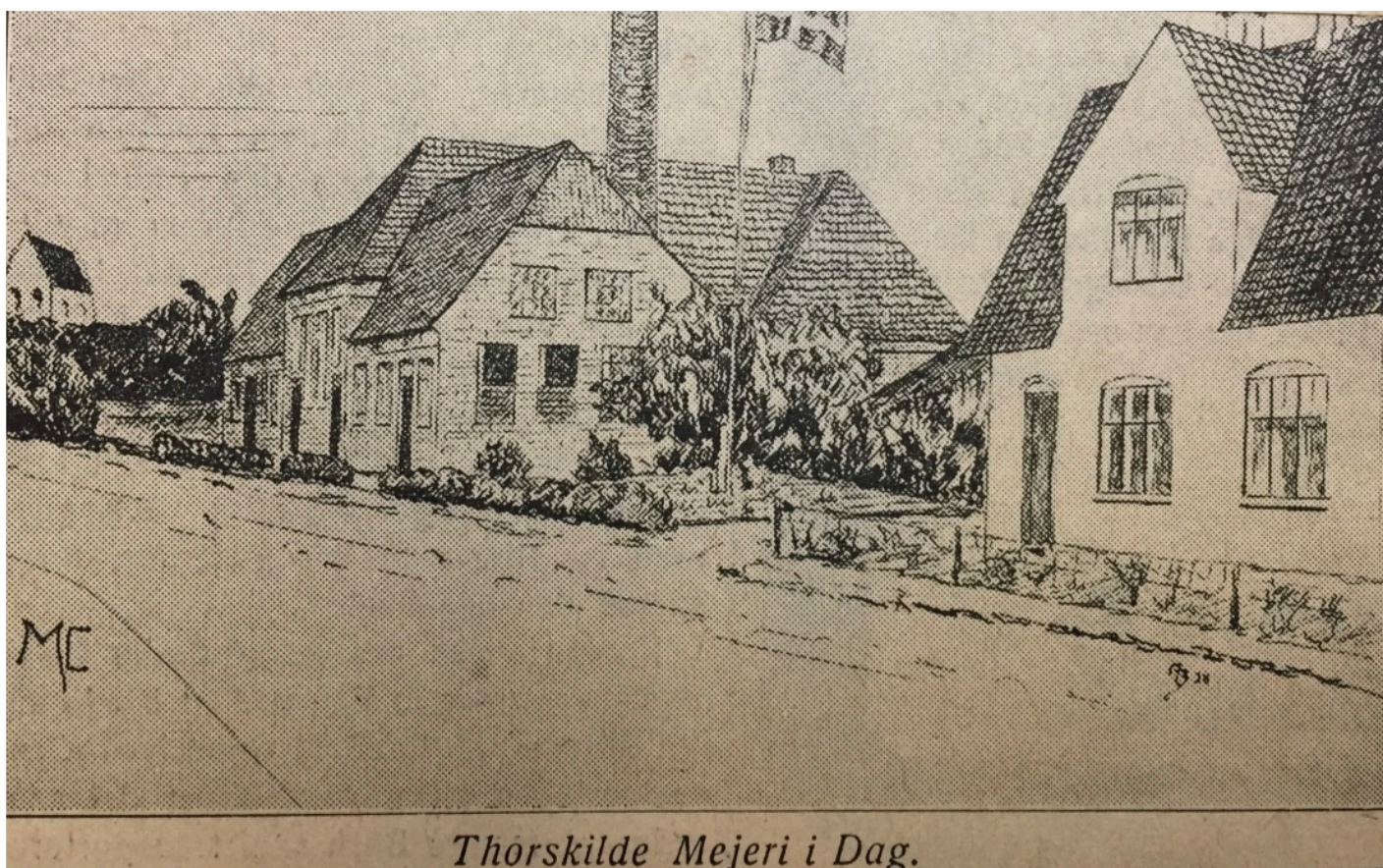
I Morges den 9. September, er det 50 Aar siden, at den første Mælk transporteredes til et Mejeri paa Taasinge. Fra Lunby, Melby, Strammelse, Knudsbølle, Vornæs og Vemmenæs stiledede 3 Mælkevogne mod Rødeme, hvor der netop var rejst et tidssvarende Mejeri af 74 Andelshavere med 489 Køer.

Men inden den Dag var et stort Arbejde gaaet forud, ikke alene det direkte Arbejde, men ogsaa det store Forarbejde med at faa Folk interesseret i Sagen. Det var ikke alene noget nyt, men ogsaa noget meget bekosteligt, og havde det ikke været “Øens klogeste Mand”, der havde staaet i Spidsen, er det tvivlsomt, om der i Aar kunde fejres 50 Aars Jubilæum for Taasinges første Mejeri. Det var Gdr. Rasmus Jakobsen, Lundby, der skabte “Thorsengs Andelsmejeri”, som det hed, indtil man var kommen ind paa at benævne Øen ved Taasinge i Stedet for Thorseng, og derfor som Pendant til Damkilde dannede Navnet Thorskilde. Det var Jakobsens Autoritet, der havde formaaet at videreføre fra sin Far, Landstingsmanden, der gav den Tillid, der var nødvendig, og det var hans Personlighed, der gennem de første vanskelige Aar støt og sikkert førte Mejeriet saaledes, at Andelshavernes Kreds voksede. Under samtlige Forhandlinger i hans Formandstid staaer kun hans Navn, ikke de øvrige Bestyrelsesmedlemmers. Hans sikre Underskrift var Lurmærket for de Beslutninger, der var taget, og det er en Fornøjelse at læse den Forhandlingsprotokol igennem, som han har ført. Det var solidt Arbejde, han præsterede, og det har dannet Grundlaget for Mejeriets Virksomhed op til i Dag og videre frem i Tiden. Støt og roligt er Mejeriet gaaet frem og de Vanskeligheder, der har været er bleven klaret i den Fordrageligheds Tone, som Rs. Jakobsen slog an fra den første Dag, han begyndte sit Arbejde for Mejeriet.”

Videre i artiklen står følgende historie:

“Andelshaverne i Nørreskov

En særlig Afdeling indenfor Andelshaverne dannede de, der boede i Nørreskov. De var boende saa afsides, at det ikke kunne betale sig at lade en Vogn afhente deres Mælk, men de blev dog troligt ved at kræve denne Vognbefordring gennem mange Aar, skønt de fik Betaling for selv at levere Mælken til Mejeriet. De begyndte med at faa 1/4 Øre for Kanden af den Mælk, de selv transporterede, men allerede i 1890 var de utilfredse med denne Betaling. Betalingen fordobles da, og nu sker der intet før i 1912, hvor Generalforsamlingen giver dem 110 Kr. om Aaret for Transporten. Næsten hvert Aar møder de frem med fornyede Krav om forhøjelse, og Kravene formuleres i ret kraftige Udtalelser, der bl.a. truer med Proces. I 1924 er man naaet op til at faa 350 Kr. for selv at køre Mælken til Lundby, men Utilfredsheden er der stadig. Det er kun en Vogn, der er det saliggørende. Udholdenheden blev omsider belønnet. Paa en ekstraordinær Generalforsamling i April 1928 blev Mælkevognen til Nørreskov endelig vedtaget, imod at de Nørreskovere afgav Forsikring om, at de saa var tilfredse. “

Tegning af Thorskilde Mejeri fra 1938.

Luftfoto af Thorskilde Mejeri, øverst fra 1939 og nederst 1953. Sylvest Jensen.

Thorskilde Mejeri - luftfoto fra 1989.

Alice Pilegaard, Troense beretter:

“Min far, Bent Mikkelsen var mejerist på Svendborg Mejeri, som fik leveret mælk fra Valdemar Slot og gårdene nord for Bregninge Bakke. Han var udlært mejerist på Thorskilde Mejeri. Hans kærnemælk var i familien meget berømt for sin gode smag. Da familien senere blev nødt til at bruge færdigkøbt kærnemælk, var kvaliteten meget ringere, ikke så fed!!

Engang mødte jeg ude ved Thorskilde Mejeri en familie til en mejerist fra Jylland. Det viste sig, at faren i familien havde været mejeristelev på Thorskilde Mejeri faktisk samtidig med min far.

Familien fra Jylland berømmede Thorskilde Mejeri og landsbyen omkring, ja faktisk hele øen Tåsinge, som det bedste sted i verden. Aldrig siden havde den tidligere mejeristelev mødt så venlige, rare og omsorgsfulde folk. Juleaften, hvor han var langt fra hjemmet i Esbjerg, blev han taget ind til en familie og fik fejret jul på bedste vis. I hans erindring var og blev Tåsinge og Thorskilde Mejeri det bedste og dejligste sted.”

Damkilde Andelsmejeri

Oprettet 1895 beliggende i Bjerreby på Tåsinge.

1895 - Mejeriet blev opført på den købte ejendom mellem Bjerreby og Helluf.
Formand for andelsmejeriet i byggeperioden var gårdfæster Jakob Foged.

Der var rejsegilde 16. maj.

Ifølge Lars H. Højtes dagbog begyndte "Damkilde" Andelsmejeri" driften tirsdag den 7. maj 1895, Formand var Lars Hansen, Helluf, og bestyrer var Søren O.

Sønderbo fra 1. april 1895 og to år frem. Han fik en årsløn på 1300 kr.

Der var 60 andelshavere. Tre mælkekuske fik licitation til mælkekørsel:

Rute 1: Bjerreby, Stjoul, Vaarø ved grd. Rasmus Kristensen, Søby for 590 kr.

Rute 2: Bjerreby, Stjoul, Vaarø ved hmd. Anders Johansen, Vaarø for 575 kr.

Rute 3: Vemmenæs, Ny Bjerreby ved bmd. Rasmus Jørgensen, Tvedskov for 700 kr.

1896 - Formand var gårdfæster Hans Andersen, Skovballe indtil 1912, dvs. i 16 år.
Mejeribestyrer var Søren Sønderbo indtil 1897. Herudover var der ansat en mejerske på mejeriet.

Smørproduktionen blev det år afhændet til firmaet Grosserer Pedersen Jensen for en pris svarende til Københavns Topnotering. Smørret skulle leveres i gode nye "Bøgetræes Foustager" af sædvanlig størrelse. Der var årligt forhandling om smørsalget. Ovennævnte firma aftog smørret frem til 1912.

1901 - Der blev bygget ishus til afkøling af produkterne.

Generalforsamlingerne holdtes i Jesper Nielsens lokale i Bjerreby. Det blev senere til Karl Larsens lokale.

Mælkekørslen blev hvert år udbudt i licitation. Det samme gjaldt for smørkørslen til Svendborg. Mejeribestyreren havde ligeledes en aftale, som blev fornyet årligt.

Ved folketællingen fandtes på mejeriet: Mejeribestyrer Jørgen Jensen, ugift og 27 år, mejerske Kirsten Jensen, ugift og 18 år samt to mandlige mejeristelever.

Damkilde Mejeri fra ca. 1905. Mejeribestyrer Jensen og medarbejdere. Tåsinge Lokalhist. Arkiv.

- 1909 - Mejeriet havde nu 140 andelshavere.
- 1910 - De sjællandske mejerier led tab pga. Alberti-skandalen, og Damkilde Mejeris bestyrelse vedtog at yde hjælp med 500 kr. til en landsdækkende pulje.
- 1912 - På en ekstraordinær generalforsamling vedtoges det at sælge fløden til Langelands Korn- og Foderstofforretning, med videretransport med Langelandsbanen til Bagenkop og udskibning til Kiel, hvor flere langelandske mejerier havde anlagt en kærnestation. Fløden blev sendt via Vemmenæs til Rudkøbing. Kærnestationen var oprettet for at undgå at betale told af smørsalget i Tyskland, idet der ikke var told på fløden. Smørproduktionen blev derfor lukket ned. Dette flødegilde sluttede i 1914, da 1. Verdenskrig brød ud.
- 1913 - Mejeriet fik elektrisk lys. Generalforsamlingerne blev fremover holdt i Bjerreby Forsamlingshus.
- 1915 - Man besluttede at afregne sødmælk efter flødeenheder istedet for som tidligere efter kandepris. Nærmere undersøgelse af kloakforhold blev iværksat, da disse var meget dårlige. Mejeriets smørproduktion befordredes fra mejeriet til dæmningen ved Vejlen og afleveredes ved båden, som førte smørret til Svendborg. Ved lavvande eller ishindringer skulle smørret befordres til Vindeby færgested mod betaling for den længere transport.
- 1916 - Beboelsen i mejeribygningen rummede 5 værelser og personalet havde 2 værelser. Mejeriet havde 114 leverandører med 850 køer. Ostelageret blev afkølet ved ishuset, der rummede 200 læs is.
Formand: Sognerådsformand og gårdejer Jacob Pelle, Gjesinge siden 1912.
Bestyrer: Jørgen Jensen siden 1897 og indtil 1919.

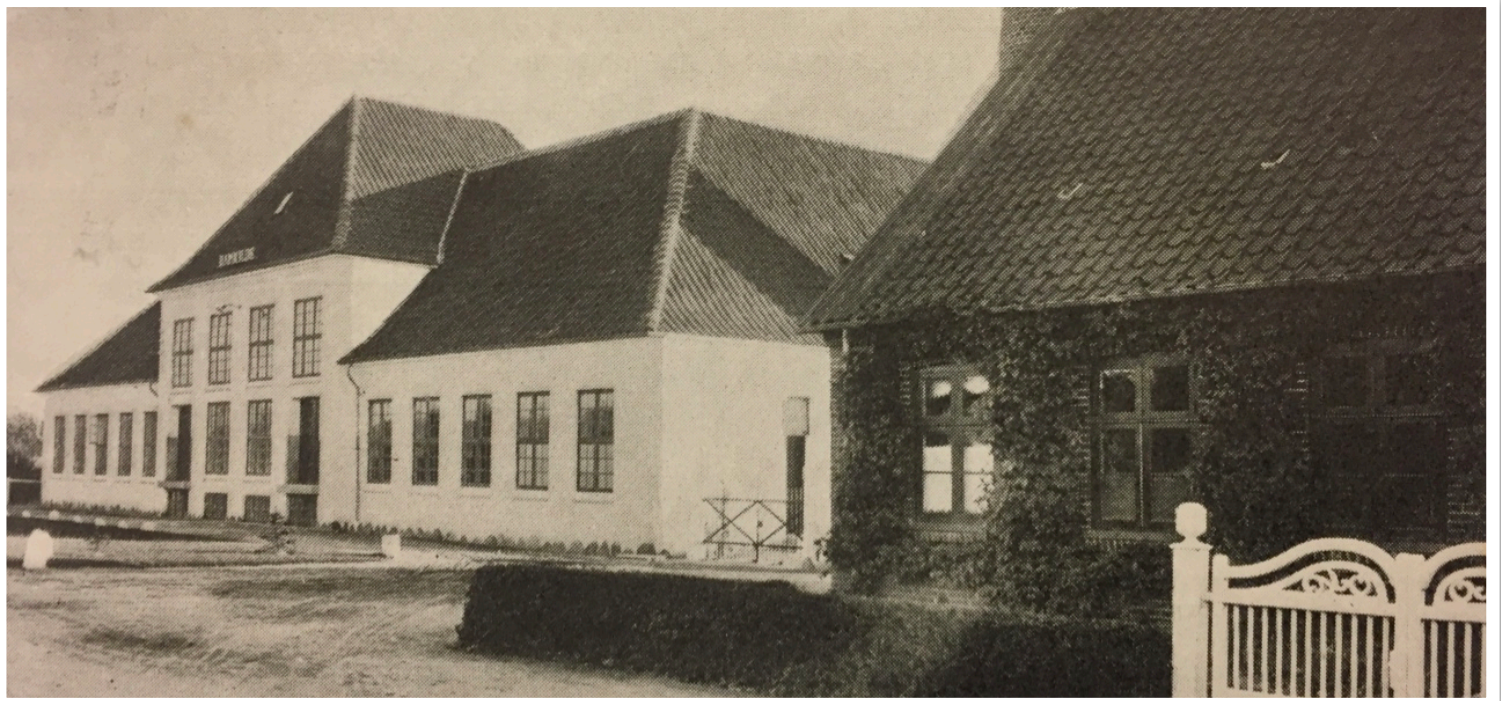

Damkilde Mejeri 1916. Mejeribestyrer Jensen med familie og medarbejdere.
Tåsinge Lokalhist. Arkiv.

Øverst: Hilsen fra Damkilde Mejeri ca. 1906.
Nederst: Damkilde Mejeri ca. 1910. Tåsinge Lokalhistorisk Arkiv.

Damkilde Mejeri foto fra omkring 1930 - Dansk Mejeristat.

- 1919 - Gårdejer Peder Hansen var formand fra 1919 til 1925 og igen fra 1939. Mejeribestyrer blev Rs. Rasmussen fra 1919 til 1931. 8 andelshaver fra Gjesinge og 12 fra Søby havde udmeldt sig, og bestyrelsen anså udmeldingen for ulovlig. Fogedforbud udstedtes. Der var detailhandel på mejeriet med salg af mælkevarer af mejeribestyreren.
- 1920 - Der afholdtes 25 års jubilæumsfest. I en sang blev berettet, at "Hans Andersen Skaregaard var formand i 16 år. Bestyreren var jyde hr. Jensen. Siden var Peter Hansen formand". Der blev holdt møde i Bjerreby Forsamlingshus angående mulig sammenlægning af de tre mejerier på Tåsinge til ét stort. Langt referat i Svendborg Avis 13. okt. 1920. De udmeldte andelshavere fra Gjesinge og Søby, som endnu ikke var endelig løst fra mejeriet, protesterede imod udvidelse af ostelager og dermed øget gældsættelse.
- 1921 - Ombygning af mejeriet blev foretaget pga. tiltagende behov for mere plads til osteproduktionen. Lån blev optaget i Landbosparekassen.
- 1923 - Ni andelshavere anlagde sag mod Damkilde Andelsmejeri med krav om økonomisk kompensation på 731 kr. 6 øre ved udtrædelse fra andelsmejeriet. De ønskede ikke at hæfte for den nye gæld ved nybygningen. Sagen blev ført ved Landsretten. Resultatet af dommen er ukendt. Reduktaseprøver indførtes.
- 1924 - Forpagter Juhl, Valdemar Slot, ønskede at afsætte mælk til Damkilde Mejeri. Udbrud af Mund- og Klovsyge i Ny Vemmenæs.
- 1926 - Damkilde Mejeri havde 156 andelshavere.
- 1929 - Udvidelse af mejeriet blev foretaget under medvirken af arkitekt Fritz Christoffersen, Odense. Mejeriets bestyrelse vedtog støtte til bekæmpelse af tuberkulose.
- 1930 - Der udbetaltes 25 kr. som påskønnelse for udvist konduite til telefonarbejderen, der standsede de løbske heste på Stjoulruten. Der købtes en bil til brug på mejeriet, en Triangelchassé for 5.800 kr. af De forenede Automobilfabrikker i Odense. Året efter måtte der indlægges en ny 6 cylinders motor i bilen.

Luffoto af Damkilde Andelsmejeri. Øverst: 1939 og nederst: 1950. Sylvest Jensen.

- 1931 - Mejeriet havde 124 leverandører med 1000 køer, heraf 2 med over 20 køer. Der var kulfyring og elektrisk belysning.
Der solgtes 7.000 kg ost til leverandører, resten til grossist.
Personale: Mejeribestyrer, 3 mejerister, 2 elever, 1 chauffør og leverandørernes 8 kuske.
Der var indvejet 3.34 mio kg sødmælk givende 125.000 kg smør og 125.000 kg steppeost.
Formand: Gårdejer Jens Rask, Vemmenæs siden 1928. Mejeribestyrer: Rasmus Rasmussen siden 1919.
Ny mejeribestyrer søgtes, og mejerist C. M. Christensen fra Ålborg fik jobbet.
- 1932 - Ny tuberkuloselov blev vedtaget mhp. udryddelse af sygdommen.
- 1935 - 40 års jubilæumsfest blev afholdt på Skovballe Kro den 23. maj.
- 1938 - Der var udbrud af Mund- og Klovsyge blandt besætninger under mejeriet.
- 1940 - Man vedtog bekæmpelse af Kalvekastningsfeber. Der blev anskaffet en gasgenerator til mejeriets lastbil. Vaccination mod Mund- og Klovsyge blev vedtaget.
- 1941 - Mejeriet Kragekær kom under Damkilde Mejeri 1. oktober.
- 1943 - Mejeriet blev elektrificeret. Man tegnede fadderskab for et finne-barn i et par år.
- 1945 - 50 års jubilæum afholdtes på Skovballe Kro, dog først året efter pga. krigens følger.
Mejeriet anførtes på det tidspunkt værende det største mejeri på Tåsinge og kendt for sine gode oste. Der var 190 andelshavere med 2000 køer.
- 1946 - Hedeselskabet foreslog rørlægning af Vårø hoved afløb. Mejeriets bestyrelse godkendte forslaget og en ydelse på 8.500 kr til rørlægningen, da det også var afløb fra mejeriet.
- 1949 - Andelshaverne blev indskærpet at holde mælken tilbage i 3 døgn, når dyrlægen havde ordineret penicillin for yverbetændelse. Trussel om erstatningspligt ved manglende overholdelse.
- 1950 - Mejeribestyrer Christensen bevilligedes orlov til studierejse til Amerika.
- 1951 - Bygningerne på Kragekær Mejeri blev solgt.
- 1960 - Bestyrelsen trådte tilbage efter mistillidsvotum på en ekstraordinær generalforsamling i forbindelse med køb af hus til mejerist. Ny ekstraordinær generalforsamling besluttede ikke at sælge huset, der var årsag til førnævnte sag. Den nye formand afgik pga. sammenstød med mejeribestyreren.
- 1961 - Ved leveringsstoppet 8. maj 1961 lukkede Damkilde Mejeri helt. Ingen mælkevogne kørte til mejeriet.
Omlægning af osteproduktionen til Havarti Ost. Der blev fremsat forslag om nedlæggelse af mejeriet på generalforsamlingen i december.
Tåsinge Mælkeforsyning, der havde salgsruten Bjerreby, Landet og Troense fik aftale med Damkilde Mejeri om levering af mælk.
- 1962 - Der findes en medlemsliste med 227 andelshavere fra dette år.
- 1963 - Forhandlinger om sammenlægning af mejerierne Thorskilde og Damkilde pågik. Dalende mælkemængder og stigende omkostninger var årsag til usikker fremtid for mejeriet.
- 1964 - Der var flertalsbeslutning om sammenlægning med Bøstrup Andelsmejeri og nedlæggelse af Damkilde Andelsmejeri på ekstraordinær generalforsamling.
- 1965 - Likvidation af Andelsmejeriet Damkilde foretoges. Afsluttende generalforsamling blev holdt i Bjerreby Forsamlingshus 18. december 1965 kl. 14.
Sidste mejeribestyrer var C. M. Christensen siden 1931.
- 1966 - Ejendommen blev solgt til C. M. Christensen og brugt til champignondyrkning.
Sidenhen blev det til Taasinge Metalstøberi.
- 2000 - Fyns Naturværksted med konservation.

Adresse Bjerrebyvej 34, Bjerreby.

“Damkilde Mejeri i Bjerreby på Tåsinge opførte i 1921 en ny bygning og blev dermed et af Danmarks mest moderne mejerier, som dermed ikke havde vanskeligt ved at tiltrække lærlinge - også langvejs fra. På billedet ses lærlingene Svend Nielsen, født i Odense i 1912, og Siegfried Moshammer, født 1911 i Østrig. Billedet, hvor de to er i nærkontakt med grundlaget for al mejeridrift, malkekøer, er fra 1931 og taget i marken ved Sophie Frederikkevej 5, Bjerreby. Damkilde Mejeri blev oprettet i 1895 og nedlagt i 1964. Af Bjarne Gregersen. Foto: Tåsinge Lokalhistoriske Arkiv.”

Mejeriet Damkilde med mejeribestyrer Jørgen Jensen, familie og medarbejdere fra omkring 1916. Tåsinge Lokalhistorisk Arkiv.

Luftfoto af Damkilde Mejeri 1989.

Kærnen på Hjedding Mejerimuseum. Privat foto.

Logo på konvolut.

Lidt om Damkilde Andelsmejeris historie:

Fra Svendborg Avis 19. maj 1945 - ved 50 års jubilæet:

“Forinden Mejeriet Oprettelse i 1895 var der gaaet et stort Forarbejde. Taasinge havde ganske vist 6 Aar i Forvejen faaet Mejeriet “Thorskilde”, men i Bjerreby Sogn mente man alligevel at kunne bestride sit eget Mejeri, og den Antagelse viste sig altsaa at slaa til. Den 21. Oktober 1894 var man naaet saa vidt, at man kunde indkalde til et Møde for at søge Opførelsen af Mejeriet vedtaget paa den Jord, som man havde sikret sig. Mødet holdtes i Jesper Nielsens Forsamlingslokale. Vedtagelsen skete, og der indtegnedes 35 Andelshavere med 270 Køer, hvilket jo var et meget lille Tal, naar man ser paa Antallet af i Dag: 2000 Køer.

Gaardfæster Jacob Foged valgtes til Formand for Byggeudvalget, og man gik straks i Gang med at fordele Arbejdet til Brøndgraver N. Jensen, Skovballe, Murer P. Nielsen, Skovballe, Snedler H. Klemmensen, Lundby og Bødker A. Rasmussen. Firmaet Paasch og Larsen Petersen, Horsens fik Leveringen af Maskinerne.

Til Bestyrer blev Søren O. Sønderbo antaget 1. april 1895.

23. april 1895 kom Mejeriet i Gang med 60 Andelshavere, og der behandlede det første Aar 1,650,739 Pd. Mælk, 1909 var der til Sammenligning 140 Andelshavere med 4.436,590 Pd., og i Dag har Mejeriet 190 Andelshavere, og sidste Aar behandlede 8,960,837 Pd.

Man vil lægge Mærke til at Mælkemængden er steget forholdsvis stærkere end Tilgangen af Andelshavere, hvilket er et godt Bevis paa den stadig større Ydelse, som Landbruget magter.

Mejeriet kom senere ind paa Osteproduktionen, men der gik nogle Aar før denne tog noget særligt stor Omfang. Priserne var heller ikke store dengang, Skummetmælksost betaltes med 12 Øre pr. Pd., Vragost 8 Øre, og for Sødmælksosten gav Leverandørerne 15 - 25 Øre pr. Pund. Alligevel blev Osteproduktionen Aarsag til et par bevægede Aar for Mejeriet. Det var, da man netop paa Grund af det stadig stigende Ostesalg, saa sig nødsaget til at udvide Mejeriet. Om dette Spørgsmaal holdtes der flere bevægede Møder, og selv efter det endelig paa Mejeriets aarlige Generalforsamling 26. April 1920 blev vedtaget at foretage den betydelig Udvidelse.....”

Troense Mælkeforsyning

Fra Troense-bogen beretter Annelise Brinck Fredholm:

“Troense Mælkeforsyning blev startet af Niels Berthel Fredholm. Han var ud af en købmandsslægt i Nordsjælland. I 1906 flyttede han til Troense, som var hans kones fødeby. I 1912 byggede han i samråd med arkitekt Troensegaard, Grønnegade 24, en butik i Strandgade - det nuværende Strandgade 41. Det var en såkaldt høkerbutik, hvor man blandt andet også forhandlede mælk. I 1916, da sønnen Hans Erik Fredholm var 16 år, overtog han mælkehandlen. I vogn med en hest og senere to kørte han rundt og solgte mælk i Troense, om vinteren ofte med hestetrukken kane. I 1917 stod Niels Fredholm for købet af huset på Kokkebakken, nu Eskærvej 4. Den ene af hans døtre flyttede med. Hun stod for hus og have.

Mælketuren blev efterhånden mere omfattende, og omkring 1921 blev der købt en bil. I begyndelsen var det omkringliggende gårde, der leverede mælken, som blev centrifugeret (skilt i fløde og skummet mælk) og nedkølet i til stadig rislende bassiner i mejeribygningen bag ved privathuset.

Efterhånden som kundekredsen voksede, blev mælken også hentet fra Thorskilde Mejeri i Landet, som også leverede smør og ost. Da mælk på flasker blev almindeligt, fik man et apparat med 4 aftapningshaner - og så var det bare om at være hurtig til at lukke af, når flasken var fyldt. Mælken i flaskerne blev pasteuriseret i vandbassin varmet op til 630 gr (63? gr.) og derefter nedkølet. Vandet kom fra Bregninge Skov, hvor der var rigeligt med vand, og det blev betalt pr. hane.

Børnene lærte at bære 2 flasker med én hånd og anbringe dem i jernkasser med 12 stk. Der kom også besøg af mælkekontrollen. Fedtprocenten var lovbestemt, og der kunne falde bøder. Den ældste bror, Svend Erik Fredholm var uddannet mejerist, og han overtog efterhånden driften. I hans tid blev der indført plastikposer til mælken - det betød en stor aflastning i produktionen. Man begyndte også at holde lukket om søndagen, da de fleste efterhånden havde fået køleskab.

Fra først i 1960'erne blev der bygget en ny mejeribygning (nuværende Eskærvej 6), der var i brug frem til 1972, hvorefter den blev ombygget til beboelseshus.

I 1966 fejrede Hans Erik Fredholm 50 års jubilæum som mejeriejer. Han var en glad og tilfreds mand.

5 år senere, i 1971, bevirkede en lovparagraf, at den slags små mejerier blev lukket ned.”

Grethe Hansen født Fredholm beretter:

“Omkring 1930 blev hele mejeriet lukket og forsejlet af statskontrollen. Min far Hans Erik Fredholm og mælkedrengene blev indlagt på Svendborg Sygehus til nærmere udredning. Min mor og et spædbarn kom til bedsteforældrene. Angiveligt var der i mælkeprøverne fra mejeriet i Troense konstateret stort bakterieindhold. Glade var alle, mælkedrengene dansede og sang, da de blev frifundet som kilde til forureningen. Det viste sig, at det var en fodermester med inficerede sår på hænderne, der var årsag til sandsynligvis stafylokokker i mælkeprøverne.”

Ifølge kilder skulle Fredholm ofte havde sagt, at han leverede mælk til hele Tåsinge - og så Vemmenæs. Troense var i hans verdensbillede således hele Tåsinge.

Øverst: Niels Fredholms købmandshandel i Pilekrogen (Skovvej), Troense omkring 1906.
Nederst: H. E. Fredholms købmands- og mælkehandel i Strandgade, Troense i 1913.
Fotos fra Tåsinge Lokalhist. Arkiv.

Luftfoto fra 1950 af Fredholms ejendom i Troense. Sylvest Jensen.

Mælkekuske

Mælkekuskene var som anført en vigtig kommunikationsfaktor i lokalsamfundet. Hver år blev mælkeruterne udbudt i licitation. Ruterne var nøje fastlagte, og det samme var de opgaver, hver enkelt kusk havde. Mange mælkekuske drev mindre husmandsbrug, og indtjeningen som mælkekusk var et kærkomment supplement.

Nogle mælkekuske skulle transportere smørret til færgerne på fastlagte tidspunkter. Andre havde til opgave at hente dritler hos bødkeren, eller hente kul eller tørv til fyring i dampmaskinerne.

Mælkejungerne blev hentet efter det fastlagte skema, og returmælk i form af kærnemælk, skummetmælk eller smør og ost blev leveret til dem, der ønskede det.

Mælkevognene blev oftest stillet til rådighed af mejerierne, men kuskene var ansvarlige for den daglige rengøring og vedligeholdelse. Om vinteren kunne det være nødvendigt at bruge kaner.

Hestene var kuskenes egne, dog kunne mejerierne have en enkel hest og vogn til brug for mejeriets transporter.

Mod slutningen af 1950'erne blev de hestetrukne mælkevogne erstattet af traktor og vogn og senere af lastbiler. Endelig dukkede tankbilerne op i 1970'erne.

Grethe Hansen født Fredholm beretter:

“ En gang løb hestene og Pedersens mælkevogn bagefter afsted på egen hånd fra Grønnegade i Troense. I fuld galop mod og op ad Kokkebakken. En beboer på ruten ringede febrilsk til Fredholms, at nu var hestene løbske. På netop det tidspunkt ankom hestene og mælkevognen med alle mælkespandene i behold til Fredholms Mejeri og standsede midt i gården, klar til aflæsning. Hestene var ganske kloge og kunne selv finde vej. Måske var kusken den dag lidt længe om at få snakket færdig henne i Grønnegade.

Mælkekusk foran Staus Mejeri før 1911. Tåsinge Lokalhistorisk Arkiv.

25 års jubilæum for mejeri og mælkekusk Niels Nielsen på Thorskilde Mejeri i 1913.
Tåsinge Lokalhistorisk Arkiv.

Mælkekuske på vej til Thorskilde Mejeri. Tåsinge Lokalhistoriske Arkiv.

Karin Hansen født Petersen i Lundby beretter:

“Min morfar, Niels Stenner Rasmussen i Lundby lavede dritlerne til Thorskilde Mejeri fra midten af 1950'erne. Da min far Arne Petersen kom til, hjalp han med fabrikationen af dritlerne indtil 1960, hvor det sluttede.

Mælkekusk Holger Larsen kom gerne med sin hestevogn og hentede dritlerne. Som regel var det 6 styks, og hestene var i stand til at tælle til seks. De gange, hvor mejeribestyreren havde bestilt flere end 6, f. eks. 8, ja, så måtte kusken slæbe de to ekstra dritler i armene hen til næste gård ca. 50m længere fremme. Her kunne han gøre sig håb om, at holde hestene stille, indtil alt var læsset på, - mælkespande og de resterende dritler.”

Smørdritler på Hjedding Mejerimuseum. Privat foto.

Kilder

G. Elbrecht: "Danske Mejerier Bind 2- Håndbog for Mejeribruget i Danmark".

G. Elbrecht: " Dansk Mejeristat"

Troense Beboerforening: "Troense - gennem tiderne".

Arkivalier i Tåsinge Lokalhistoriske Arkiv.

Svendborg Amts Avis.

Sylvest Jensen: "Danmark set fra luften".

Valdemar Slots Godsregnskab og Avlsregnskab 1840-1868.

Svend Højte: "Erindringer".

Bent Schiermer Andersen: "Mejeri eller staldgård".

"Fyns Mejeriforening gennem 50 Aar" - Tegninger og Vignetter af Niels Lindberg.

Centrifugen i baggrunden, mælkekar og junge til indvejning foran.
Hjedding Mejerimuseum. Privat foto.